

Uitzonderlijke aantallen ganzen en zwanen in Vlaanderen (winter 2010/11)

Ganzen - Koen Devos

Voor de tweede winter op rij leidde streng winterweer in West-Europa tot grootschalige verplaatsingen van wilde ganzen en zwanen. Door de ligging aan de zuidgrens van het overwinteringsareaal ontvangen Vlaamse pleisterplaatsen in dergelijke omstandigheden vaak grote groepen ganzen die normaal gezien noordelijker overwinteren. Over de hoge aantallen ganzen in 2009/10 werd reeds uitvoerig gerapporteerd in een vorig nummer van Vogelnieuws. Maar de winter 2010/11 deed nóg beter en behoort ongetwijfeld tot een van de beste ganzenwinters ooit in Vlaanderen. In heel wat regio's sneuvelden records. In afwachting van een meer gedetailleerde analyse en verslaggeving bespreken we hier al even de grote lijnen van deze opmerkelijke influx van ganzen (en zwanen).

De eerste koudeprik van eind november - begin december bracht al een flink pak sneeuw maar duurde niet zo lang. Omstreek 18 december volgde echter een tweede en langere koudeperiode met meerdere ijsdagen en opnieuw veel sneeuw. Nog veel grote sneeuwhoeveelheden vielen in bepaalde delen van Nederland en Duitsland en het is vooral daar dat de situatie problematisch werd voor ganzen. In het westen van Vlaanderen smolt het sneeuwpakket in de daaropvolgende week weer grotendeels weg en ondervonden de ganzen nog maar weinig hinder bij het foerageren. Vanaf 5 januari was er sprake van algemene dooi en verloor de winter haar scherpste kantjes.

Het ogenblik van de eerste aankomst van grote aantallen ganzen in Vlaanderen is goed gedocumenteerd. Op 20 december 2010 werd massale ganzentrek gesignaleerd, vooral lang de kust maar ook tot diep in het binnenland. Ook de daaropvolgende dagen was er een grote instroom van wilde ganzen in de traditionele overwinteringsgebieden, vooral in Oost- en West-Vlaanderen waar de sneeuwhoogte relatief beperkt bleef. Een deel van de ganzen vloog nog verder door, tot in Noord-Frankrijk. Piekaantallen op de Vlaamse pleisterplaatsen deden zich vooral voor in de laatste week van december. Helaas dus net tussen de midmaandelijkse watervogeltellingen in. Gelukkig zaten onze ganzentellers niet stil en werden in alle belangrijke gebieden aanvullende totaaltellingen uitgevoerd in de laatste week van december. Daaruit bleek dat in die periode minstens 230.000 ganzen in Vlaanderen verbleven, ruim meer dan de ook al uitzonderlijke piek van 135.000 in de winter 2009/10. De piekaantallen per soort en per regio worden gegeven in Tabel 1. Heel wat ganzen hielden hun verblijf in Vlaanderen zo kort mogelijk en trokken met het

inzetten van de dooi in de eerste helft van januari opnieuw terug richting Nederland en Duitsland. Toch bleven de aantallen in Vlaanderen nog langere tijd op een ongewoon hoog niveau.

De talrijkste soort was de **Kolgans** *Anser albifrons* met in de laatste decade van december minstens 149.600 exemplaren. Dat is zowat het driedubbele van de normale winterpopulatie en ruim 12 % van de totale Baltische-Noordzeepopulatie. De grote aantallen concentreerden zich in de poldergebieden van West- en Oost-Vlaanderen waar alle records werden gebroken. In de meer oostelijk gelegen pleisterplaatsen (Kempen, Maasvallei) was de toename veel minder uitgesproken. Tijdens de midwintertelling in januari werden nog ca. 90.000 ex. geteld.

Opmerkelijk was het hoge aantal **Kleine Rietganzen** *Anser brachyrhynchus*. Deze soort bleek in het verleden immers weinig gevoelig voor koudeperioden. Maar deze winter zette de soort zich wel in beweging en werd met ruim 48.500 exemplaren een nieuw record voor Vlaanderen opgetekend. Met ruim 77% van de totale Spitsbergen populatie doet de soort het daarmee internationaal weer wat beter dan in vorige winters. De soort bleef ook tijdens de koudeperioden sterk geconcentreerd in de klassieke pleisterplaatsen in de Oostkustpolders (met weliswaar iets meer waarnemingen van kleine groepjes in andere ganzenregio's).

Toendrarietganzen *Anser fabalis rossicus* deden het naar Vlaamse normen erg goed maar haalden niet het niveau van de winter 2009/10 (toen tot bijna 12.000 ex.). De lokaal soms erg wisselende aantallen maken het moeilijk om een totaalbeeld voor Vlaanderen samen te stellen. In de eerste helft van januari werden op een gegeven ogenblik tot ruim 8000 exemplaren geteld maar tijdens de midmaandelijke watervogeltellingen liet de soort het vaak wat afweten. Vooral in de polders van Noord-Oost-Vlaanderen verbleven af en toe grote aantallen maar ook in de Kempen en de Maasvallei werden forse groepjes gemeld.

	Oostkustpolders	Ijzervallei	NO-Vlaanderen	Antwerpen-Linkeroever	Maasvallei
Toendrarietgans	95	596	4800	91	2000
Kleine Rietgans	48453	105	93	4	1
Kolgans	60496	38735	44149	15617	3869
Grauwe Gans	3827	461	3744	11121	2699
Brandgans	11352	1173	2182	2212	1270
Knobbelzwaan	122	97	158	27	195
Wilde Zwaan	7	14	39	4	22
Kleine Zwaan	202	139	589	6	57

Tabel 1. Maximumaantal geteld ganzen en zwanen in de belangrijkste ganzenregio's in Vlaanderen tijdens de winter 2010/11.

Kolganzen - Koen Devos

Het aantal **Grauwe Ganzen** *Anser anser* lijkt op basis van de reeds binnengekomen gegevens weinig of geen invloed te hebben ondervonden van de koudegolf. In de meeste regio's werd geen ongewone aantalsverhoging vastgesteld, behalve in Noord-Oost-Vlaanderen. Het hoge aantal op Antwerpen-Linkeroever dateert van net voor de zwaarste koudeperiode.

Uitzonderlijk waren de aantallen **Brandganzen** *Branta leucopsis*. Eind december werden er minstens 15.880 geteld (tegenover hooguit enkele duizenden in zachte winters). Een absoluut record voor Vlaanderen maar internationaal gezien nog altijd eerder bescheiden (ruim 2% van de Russische Baltische-Noordzee populatie). De Oostkustpolders spanden de kroon met 11.352 ex. op 29/12. De herkomst van overwinterende Brandganzen in Vlaanderen is meestal onduidelijk doordat lokaal ook verwilderde populaties voorkomen.

We kunnen aannemen dat het aandeel van de 'echte' noordelijke Brandganzen dit keer aanzienlijk hoger lag dan in andere winters.

Typisch voor dit soort winters is ook het verschijnen van kleine groepjes **Witbuikrotganzen** *Branta bernicla hrota* aan de kust. De eerste verschenen reeds midden december. In januari en een groot deel van februari verbleven minstens 45 tot 50 exemplaren in onze kustgebieden, vooral in en rond de IJzermonding te Nieuwpoort (max. 35) en het Zwin te Knokke (max. 33). En dat waren er bijna evenveel als het aantal 'gewone' **Rotganzen** *Branta bernicla bernicla*.

Naast de ganzen lieten ook de verschillende zwanensoorten van zich spreken. Vooral **Kleine Zwanen** *Cygnus columbianus* waren goed vertegenwoordigd. Het internationale telweekend van midden januari leverde een totaal op van 954 exemplaren. Dit is een nieuw record voor Vlaanderen (voorheen nooit meer dan 500 tot 600 ex.). De zwanen zaten verspreid over diverse gebieden: 495 in het krekengebied van NO-Vlaanderen, 202 in de Oostkustpolders, 139 in de IJzervallei, 56 in de Maasvallei, 29 in het polder- en havengebied ten noorden van Antwerpen en kleinere groepjes bij Meer en Achel.

Kleine Zwanen - Koen Devos

Kolganzen- Koen Devos

Wilde Zwanen *Cygnus cygnus* werden op veel meer plaatsen gesignaleerd dan gewoonlijk maar echt talrijk zullen ze wel nooit zijn in Vlaanderen. In januari verbleven hier in totaal een 80-tal exemplaren.

De overwinteringspopulatie van **Knobbelzwaan** *Cygnus olor* in Vlaanderen bestaat wellicht hoofdzakelijk uit plaatselijke broedvogels en hun nakomelingen. Het verschijnen van grotere groepjes in diverse regio's doet vermoeden dat er afgelopen winter ook vogels uit meer noordelijk gelegen gebieden tot hier zijn gekomen.

Ook al zijn er aanwijzingen dat tal van watervogelsoorten hun areaal geleidelijk in noordelijke of westelijke richting opschuiven als gevolg van het veranderend klimaat, de afgelopen winters maakten ook duidelijk dat watervogels zeer flexibel moeten blijven en moeten kunnen terugvallen op gebieden die tijdens extreme omstandigheden voor opvang kunnen zorgen. De Vlaamse overwinteringsgebieden die bij veel soorten aan de zuidgrens van het areaal liggen, hebben in die context een belangrijke verantwoordelijkheid. Een meer uitgebreide analyse van de ganzenaantallen en hun verspreiding in Vlaanderen tijdens de boeiende winter 2010/11 volgt later nog in een andere bijdrage.

Met dank aan alle ganzentellers die vaak in moeilijke omstandigheden de nodige tellingen hebben uitgevoerd ! Een aantal aanvullende gegevens werden geraadpleegd op <http://www.waarnemingen.be> (Natuurpunt Studie).

Koen Devos

koen.devos@inbo.be